

'אבות'

מיוחדת היא מסכת אבות בששת סדרי המשנה, באופייה ובתכניה. במאמר זה ננסה לעמוד מעט על אופייה, ובעיקר להבין מדוע זכתה לתפוס את מקומה בין המסכתות, ומדוע דווקא במקום בו סודרה.

אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא – לקיים מילי דנזיקין. רבא אמר: מילי דאבות. ואמרי לה: מילי דברכות.

בבא קמא ל ע"א

עיקר החסידות הוא בזה כאשר הוא איש שלם בעצמו, והמידות הטובות הם שלמות עצמו, וסבר רבא כי יותר ראוי שיקרא חסיד כאשר הוא שלם בעצמו, דבר שמגיע לעצמו, והוא עיקר יותר לחסידות. דרך החיים, הקדמה

שאלת מיקומה של מסכת אבות

תפקיד המשנה

על סידור המשניות כותב הרמב"ם: "וכאשר כלל הדעות והרברבים, החל לחבר המשנה – שהיא כוללת פירוש כל המצוות הכתובות בתורה". על-פי דבריו, שהמשניות הן פירוש מצוות התורה באופן מעשי, יובן נוסח הכתיבה המתומצת שבהן: שאלה ומיד לאחריה תשובה – "מאימתי קוראים את שמע בערבית? משעה ש...²", כלל ולאחריו הפרטים – "האשה נקנית בשלש דרכים, בכסף בשטר ובביאה"³. בכל מסכת במשניות נושא המסכת ברור מאוד, וכמעט שאין סטייה מנושא המסכת לעניינים אחרים. גם אם ישנה סטייה, היא אינה אלא לנושאים הקשורים לנושא המסכת בצורה עקיפה יותר. אנו רואים שרבי ערך את המשנה כך שתהיה תכליתית וממוקדת הלכה למעשה. הגמרא לעומת זאת מאריכה בדין, מתפרשת על פני מגוון נושאים אגב דיון באחד מהם, וכוללת גם ענייני אגדה ומוסר רבים.

1. הקדמה לפירוש המשנה פרק ד

2. ברכות פ"א מ"א

3. קידושין א ע"א

מיקום המסכת

אולם מסכת אבות אינה מתאימה להגדרות אלו שצינינו ביחס למשנה, כפי שכותב הרב קהתי בהקדמה לפירושו על מסכת אבות:

שונה היא מסכת אבות זו מכל שאר המסכתות, שאינה עוסקת בדברי הלכה, אלא כוללת היא דברי מוסר ודרך ארץ ומידות טובות, שנאמרו על-ידי רבותינו הגדולים הנקראים "אבות העולם"⁴. מכאן שם המסכת: "אבות". ויש מוסיפים שהדברים המובאים במסכת זו, הם אבות ועיקרים לכל חכמה ומצווה, ומורי דרך לכל מעלה ומידה.⁵

אם כן – מה למסכת אבות אצל המשניות?

מדוע הכניס רבי מסכת שהיא 'עיקר החסידות' – שאין בה לא מצוות עשה ולא מצוות לא תעשה, שעוסקת בהנהגות שהן לפני משורת הדין – בתוך שישה סדרים שמלאים הלכות ופרטי פרטיהן? ואף אם נאמר שראוי שתימצא מסכת כזאת בין סדרי המשנה, יש לשאול מדוע דווקא בסדר נזיקין, האם לא היה ראוי לסדרה במקום אחר, מתאים יותר?

כדי לענות על שאלות אלו, יש לבחון ראשית כל את מיקומה של מסכת אבות בסדר המשניות, ולענות על השאלה מדוע נמצאת המסכת בסדר נזיקין – בין מסכת עדיות למסכת עבודה זרה.

שימות הראשונים

לשאלה הנזכרת ישנן מספר תשובות. תחילה נביא את דברי הרמב"ם בעניין:

שיטת הרמב"ם

וכאשר נשלם לו מה שצריך אליו השופט התחיל באבות, ועשה זה לשני עניינים: האחד – כדי להודיע שההסכמה והקבלה אמת ונכונה וקיבלוה עם מעם... והענין השני שהוא רוצה לזכור במסכת זו, מוסר חכם מן החכמים עליהם השלום, כדי שנלמד מהם המידות הטובות, ואין אדם הצריך לזה הדבר כמו הדיינים...

4. עדיות פ"א מ"ד
5. וכן רבי עובדיה מברטנורא בפירושו למשנה הראשונה במסכת כותב: לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על-פירוש מצווה ממצוות התורה, כשאר מסכתות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומדות.
6. כקשר למיקומה המדויק של מסכת אבות ישנן מספר גרסאות. נציין שתיים מהן הנוגעות לדברינו בהמשך: על-פי הרמב"ם ומחזור ויטרי מסכת אבות ממוקמת בין עבודה זרה להוריות, ועל-פי המהר"ל – מסכת אבות ממוקמת בין עדיות לעבודה זרה.

בהמשך מפרט הרמב"ם כיצד נוגעים פרטי המסכת לדיינים, ולמה דווקא להם:

שעמי הארץ, כשלא יהיו בעלי מוסר אין היזק לכל ההמון, אלא לבעליו בלבד. אבל השופט כשלא יהיה בעל מוסר וצנוע, יזיק לעצמו ויזיק לבני אדם. שם

בהתייחסות ספציפית למיקום המסכת מוסיף וכותב הרמב"ם:

ואחר שנראה שהשופט צריך לכל אלו המוסרים כדי להיוסר בהם – אם כן, מה נחמד ונכון היה תיקון מסכת אבות אחרי מסכת סנהדרין ומה שנלווה אליה, לפי שהיא כוללת אלו המוסרים. שם

הרמב"ם סובר שמסכת אבות נמצאת בסדר נזיקין, כיוון שהסדר כולו עוסק בדינים הנוגעים לדיין או בדיני ממונות ונפשות, ועיקר מסכת אבות הוא הוראה לדיינים כיצד יש לנהוג בשעת הדין, ובכלל כדי שידונו ביושר והצדק יצא לאור.

שיטת המהר"ל

התשובה השנייה היא תשובתו של המהר"ל:

וסדר זאת המסכתא בין מסכת עדיות ובין מסכת עבודה זרה, וצריך לתת טעם למה סדרו המסכתא הזאת עם סדר נזיקין ולא בסדר אחר. אבל דבר זה כי כל דברי מוסר שמייסר את אחר – מייסר אותו בדין, שכך יעשה וכך לא יעשה, וכל דבר שהוא כמו דין שייך אל סדר נזיקין, ששם סדרו כל דבר שתולה בדין. והמוסר גם כן במדת הדין, כי אין ספק כי דברי תוכחה הם במדת הדין, ועוד כי כל דברי מוסר שהיא דרך ארץ השכל נותן והדעת מחייב דבר זה, והדבר הזה במדת הדין, ולכך אמרו (ויק"ר פ"ט) שקדם דרך ארץ את התורה כ"ו דורות, כי היה העולם נוהג על-ידי דרך ארץ שהוא לפי שכל האדם, ודבר זה קודם התורה שהיא מאת השם יתברך.

ולפיכך סדרו מסכת עדיות, שכל עדות הוא כמו דין, ואחר כך מסכת אבות, שכל מילי דאבות השכל והדעת מחייב וזהו כמו דין. ואולי יקשה לך, אם כן למה אמרו: 'מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דאבות', ובדאי מדת חסידות לפנים משורת הדין, ואם כן למה הוא חסיד כאשר הוא מקיים מילי דאבות? כי אין זה קשיא, דסוף סוף אינו מצות עשה ולא מצות לא תעשה, ומצד זה אינו משפט, רק כי מחייב זה השכל דומה לנזיקין.

ואחר כך סדרו מסכת עבודה-זרה, כי העובד עבודה זרה יוצא ממדת המשפט לעבוד אלהים אחרים שהם תוהו ולא יעילו, ודבר זה ידוע גם לבנונים איך העבודה זרה יוצא מן הדין... ובמסכת זאת כללו חכמים עיקרי דרכי מוסר, עד שאמרו: 'מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דאבות'. דרך החיים, הקדמה

לשיטת המהר"ל מסכת אבות היא בבחינת דרך ארץ שקדמה לתורה – כל ההדרכות שבה מתקבלות על השכל, ולכן יכלו להתקיים עוד בטרם ניתנה תורה, ממש כשם שדיני נזיקין מתקבלים על השכל בסברה, ומפני כך הן גם דין ושייכות לענייני הדינים – ומשום כך נסדרה מסכת זו בסדר נזיקין.

שתי שיטות אלו עומדות על כך שמסכת אבות היא חריגה בנוף המשניות, ומסבירות את מיקומה של מסכת אבות בסדר נזיקין, ואת מיקומה בין המסכתות השונות, אבל הן אינן מתייחסות באופן ישיר לשאלה מדוע הוכנסה מסכת אבות לסדר המשניות. האם מסכת שאינה עוסקת בהלכות מתאים שתמצא בין ששת הסדרים שסידר רבי באופן ממוקד ובצמצום, או שאולי היה ראוי שתהיה ממוקמת בין המסכתות הקטנות, כמו אבות דרבי נתן? על-מנת לענות לשאלות אלו יש לבחון את תוכן המסכת ואת המשניות השניות בה.

תוכן מסכת אבות

המסכת פותחת:

משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרה לאנשי כנסת הגדולה...
אבות פ"א מ"א

לכאורה לא ברור מדוע שייכת פתיחה 'היסטורית' זו לענייני המסכת. את זאת מבאר ר"ע מברטנורא:

לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על-פירוש מצוה ממצוות התורה כשאר מסכתות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומדות, וחכמי נכרים גם כן חיברו ספרים כמו שברו מלבם בדרכי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חבריו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו 'משה קיבל תורה מסיני', לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכתא – לא ברו אותם חכמי המשנה מלבם, אלא אף אלו נאמר בסיני.

פירוש זה של רבי עובדיה מברטנורא מתחזק לנוכח המשך פירוט המסורת בפרק א המובא כדי ללמדנו שכל המובא במסכת – דברי שמעון הצדיק, אנטיגנוס איש סוכו, הזוגות, הנשיאים לבית הלל, החכמים ברורם, והחכמים הבאים אחריהם – כולם נמסרו למשה מסיני. כמובן, משמעות הדבר היא שלא מסכת אבות לבדה אלא תורה שבעל-פה כולה לכל פרטיה ניתנה למשה רבנו בסיני, עד סעיפיה הנוגעים למוסר ודרכי ההתנהגות האנושיים.

סוף משנה א והמשניות שלאחריה הן רובן ככולן הדרכות מוסר ומידות. לדוגמה:

אמר להם: צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר: עין טובה. רבי יהושע אומר: חבר טוב. רבי יוסי אומר: שכן טוב. רבי שמעון אומר: הרואה את הנולד. רבי אלעזר אומר: לב טוב... פ"ב מ"ט במשנה זו מחפשים חכמים את המידה הבסיסית שבה צריך האדם לדבוק כדי להגיע לכל שאר המידות הטובות והחשובות⁷. אין זאת הלכה. אדם שלא ינהג בלב טוב⁸ אך יקיים את כל התורה לא יעבור על לאו, אבל בכל זאת אין דומה אדם שמקיים את התורה מלב טוב לאדם שמקיים אותה ח"ו מלב שאיננו טוב. למעשה כל המשניות במסכת עוסקות בהנהגות ומידות טובות, שיוכלו להביא את האדם ללימוד תורה לשם שמים, אהבת הבריות וכדו⁹.

מסכת אבות מהווה את יסוד החסידות ועמוד המוסר של חז"ל¹⁰, וכל ההנהגות שהובאו במסכת, לא רק שניתנו למשה מסיני, אלא אף נתקיימו בחכמים שבשם הן מובאות. כמו שאומר רבי נתן מברסלב על הקשר שבין המאמר "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"¹¹ לפרקי אבות:

כי כל מסכת אבות, הם מידות ומדרגות גבוהות שזכו אליהם התנאים, ועלידי זה זכו להגיע לעולם הבא... פירוש חסדי אבות לפרק א כמו כן, שם המסכת 'אבות', לפי חלק מהמפרשים, הוא משום שדברי המסכת הם אבות ועיקרים לכל חכמה ומצווה.

מתוך התבוננות במסכת מן הפנים שסקרנו, ניתן לסכם ולומר:

בפתיחת המסכת נמצא ביסוס לתורה שבעל פה.

מסכת אבות אמנם איננה מסכת 'קלאסית' ואינה עוסקת בהלכות ודינים, אולם היא מהווה את יסוד החסידות ועמוד המוסר של חז"ל.

אם כן, מובן איפוא מדוע נכללה מסכת אבות בסדר המשניות ולא מחוצה לו. ניתן וקל להבין שמסכת שהיא הבסיס לחכמה, למידות ולמצוות, צריכה להימצא בתוך ששת סדרי המשנה, משום שהיא מהווה את נקודת השיא שאליה צריך

7. עיין רבנו יונה על משנה ט.

8. עליפי המשך המשנה: "אמר להם: רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדברייכם, שבכלל דבריו דבריכם".

9. בפרק ה ערוכות המשניות לפי מספרים האמורים בהן: עשרה, שבעה, ארבעה, ואחר כך פתגמים סתמיים הפותחים בחיבת "כל". לדוגמה: "בעשרה מאמרות נברא העולם..." (מ"א). "בארבעה פרקים..." (מ"ט). ולאחריהן: "כל אהבה שהיא תלויה בדבר..." (מ"טז).

10. עיין במבוא של הרב יצחק שילת לפירוש הרמב"ם למשנה, הוצאת מעליות.

11. סנהדרין פ"י מ"א. משנה זו נקראת לפני כל פרק מפרקי אבות כשבתות ספירת העומר.

האדם להגיע בהנהגותיו ובמידותיו. למרות שאין במסכת דינים הלכתיים ולמרות שהיא אינה מיוסדת על פירוש המצוות, יש ויש לה מקום בין המסכתות האחרות.

הסתכלות מחודשת על מיקומה של מסכת אבות

ברם, לפי דברינו נקשה עוד וביתר שאת – כיצד מסכת מרכזית כל-כך נמצאת במקום שלכאורה איננו ראוי לה, באמצע הש"ס, לקראת סוף סדר גזיקין? המיקום ההגייוני יותר למסכת בסיסית כל-כך צריך להיות בראשית ששת הסדרים, בבחינת 'דרך ארץ קדמה לתורה'! כך תשמש המסכת כמעין מבוא לתורה שבעל פה, ורק לאחר מסכת זו יוכלו לבוא ברכות, פאה וכו'.

גם סידור הפוך היה מובן יותר, לפיו הייתה מסכת אבות מצויה בסוף שישה סדרי משנה, כמעין סיכום – אחרי שלמדנו את כל הסדרים וההלכות על פרטיהן. נדע שיש לנהוג על-פיה כדי לקיים הכל כראוי.

כדי לענות לשאלה זו נרחיב מעט באופני החינוך למידות.

דרכי חינוך

ישנן שלוש דרכים להפנים מידות טובות הן באחרים והן בעצמנו: בכפייה, דיבור או מעשה – באמצעות דוגמה אישית.

כאשר נכפה על אדם לפעול על-פי מידה מסוימת, אמנם תחילה הוא יקיים זאת, אבל הוא עלול להפסיק לקיימה ברגע שבו יתשוב שאין עונש, או כאשר ינסה למרוד באדם הכופה עליו.

בשיטה השנייה – שיטת הדיבור, ננסה להסביר ולשכנע אדם בנכונות ונחיצות ההנהגה על-ידי פנייה לשכלו. כך אין חשש שהאדם ינסה למרוד, כי השיטה לא נכפתה עליו. אבל גם בשיטה זו יש מספר אפשרויות:

ייתכן שהאדם יפנים את המידה בשכלו ומתוך כך בליבו ויקיימה, אולם ישנה אפשרות, שאף שהאדם יבין שהמידה היא מידה טובה לא יגיע להפנימה אל ליבו, וקל וחומר במעשיו, שהרי כנגד כל טיעון שכלי, יוכל האדם בשכלו לפרוץ את הטענות והרעיונות שאותם מנסים להנחיל לו, וכך לא רק שהמידה לא תתקיים בו, אלא שהוא עלול לעשות בדיוק ההפך, בתחושה שהוא פועל נכון על-פי הבנתו.

לעומת זאת באופן השלישי – שהוא דרך העשייה, בא השכנוע ממקום של אמונה, מלב אל לב. שכנוע זה מופיע בשני אופנים: באופן של דוגמה אישית – כאשר אדם רואה שהמשיע מקיים את המידה בעצמו, ולא עוד אלא שגם המשיע עבד ועובד קשה מאוד כדי לזכות לקיום המידה בשלמות, ולכן רוצה גם הוא להתמודד עם האתגר ולנסות להצליח בו. מתוך התבוננות בדוגמה האישית

צומח האופן השני¹² – דוגמה עצמית. אחר שהאדם ינק את יסודות המידה בהתבוננות, והתל לנהוג בחייו לאורה, הוא יבחן ויראה את מקומו לפני קבלת המידה ולאחריה, ואז ינסה לעבוד על הפנמת המידה שוב ושוב בתוך עצמו. וכך, 'אחרי המעשים נמשכים הלכות', והוא יבוא לקיים את המידה לא רק מתוך הרגל ועשייה, אלא בלבב שלם.

ניתן לומר בוודאות, שהשיטה השלישית תוכל להביא את האדם להפנמת המידה בצורה השלמה ביותר. הדרך הראשונה, דרך הכפייה, מתאימה לאדם הלוקה במידות רעות, שאיננו מתבונן כלל על המידות הטובות ואינו מעוניין בהן. דרך הדיבור מתאימה לאדם הרוצה להבין בשכל ורק אתר כך לקיים. דרך זו מעולה יותר מן הראשונה, אולם האדם עלול להבין בה את ערך המידה בלא לקיימה. הדרך השלישית היא הדרך של 'ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים'¹³ – ללמוד ולראות את המידות אצל המשפיע, ובכך ללמד את עצמך – לשמור ולעשות את המידה ולהפנים אותה, ועל-ידי זה לזכות לקיים את המידה בשלמות, בלבב שלם.

בדרך זו, דרך הדוגמה האישית, רוצים חז"ל להנחיל לנו את המידות וההנהגות הכתובות במסכת אבות. הם מהווים לנו דוגמה, ומתוך כך קוראים גם לנו לקיים את המידות האלו ולהפנים אותן – הן על-ידי התבוננות בהם ובדוגמה האישית שלהם, והן על-ידי לימוד ועבודה עצמית בהנחלת המידות. זוהי מהותה של מסכת אבות.

מיקום המסכת כהדרכה חינוכית

אחר הבנה זו בגישה לחינוך, נשוב לשאלת מיקומה של המסכת.

נראה שרבי מיקם את מסכת אבות דווקא בסדר נזיקין, ולא בתחילת או בסוף ששת סדרי המשנה, מכיוון שרצה להנחיל לנו לקח חשוב בעבודת ה', ולהפנותנו לדרך החינוך בעשייה ודוגמה.

אם היה רבי ממקם את מסכת אבות בתחילת ששת סדרי המשנה הייתה דרך הנחלת המידות שבה דומה לדרך הדיבור: מי שהיה לומד את המסכת כשהיא נמצאת בתחילת ששת סדרי המשנה, כמעין הקדמה, והיה רואה בה המלצה בלבד, ולא את הבסיס לכל התורה שבעל פה.

אדם שלומד את מסכת אבות לפני שלמד מסכתות אחרות, לא יכול להפנים אל ליבו את כל הלקחים שכתובים במסכת זו. הוא ירצה שכנוע שכלי ומבוסס, וגם לאחר שילמד ויבין את המסכת בשכלו ישנו ספק אם יקבל אותה בדעתו, וממילא אם יוכל לקיימה.

12. אפשר להגיע לשלב השני גם על-ידי דיבור וכפייה, אולם עצם הדבר מוכיח שהעיקר בהפנמה הוא העשייה.

13. כל אלו יכולים להתקיים בשלבים, וגם כרזמנית.

לעומת זאת, אדם שלומד את מסכת אבות לאחר שעמל וטרח בלימוד התורה, יוכל להפיק הרבה יותר מלימוד המסכת, כיוון שהוא כבר נמצא החל ממסכת ברכות בדרך העשייה. הוא מקיים את התורה ומגיע אל מסכת אבות ממקום של אמונה, ומשם המסכת נתפסת אחרת לגמרי. הוא מבין את מוסרי המסכת ואת מידותיה – חלקם כבר מוטבעים בו, ואת השאר הוא יתאמץ להשיג.

ואם נשאל, מדוע אס-כן אין המסכת ממוקמת בסוף ששת הסדרים, גם שאלה זו תתיישב בדרך העשייה: הלב נמצא באמצע הגוף, והוא מרכז לחוכו את כל הדם של הגוף מכיוון שהוא שואב מכל הכיוונים. כך גם מסכת אבות ממוקמת בלב ששת הסדרים, ומזינה את כולם.

ניתן להציע תשובה נוספת למיקום מסכת אבות במרכז ששת הסדרים: קל יותר להשפיע על אדם כשהוא נמצא באמצע הדרך, כשהוא כבר החל ללמוד אבל נמצא עדיין במעמד של 'מקבל', מאשר על אדם שכבר למד את כל הש"ס וכבר קנה לעצמו הרגלים ומידות. במעמד של 'מקבל', בתהליך למידה, אדם פתוח יותר ללמוד מידות והנהגות, הוא מרגיש שהוא עדיין לא יודע הכל, ולכן הוא יפנים את המידות פנימה אל תוכו, ויישם אותן גם בשאר לימודו.

סיכום: מילי נזיקין – מילי דאבות

עד עתה ענינו על השאלות ששאלנו בראשית המאמר. כעת, כשמוכן לנו מדוע מוקמה מסכת אבות במרכז הש"ס, מובנים לנו יותר דברי הרמב"ם והמהר"ל בתשובתם על מיקום מסכת אבות בסדר נזיקין. אבל על-פי התשובה שהבאנו לשאלה מדוע בכלל נכתבה המסכת, עדיין נשאלת השאלה מדוע נמצאת מסכת אבות דווקא בסדר נזיקין, ולא בסדר אחר במרכז ששת סדרי המשנה?

תשובה לשאלה זו אפשר למצוא בדברי הרב ביחסו לדיני נזיקין:

דרך התשובה היותר מקורית וטובה, הנובעת מאור התורה בעולם, היא השינון בחלק דיני ממונות [= סדר נזיקין], וכל המשפטים שבין אדם לחברו הכלולים אצלנו בלימוד 'חושן משפט', בכל הבקיאות הגרסאית היותר בהירה, וכל החריפות הישרה והרחבה היותר אפשרית. היא מתקנת את כל מכשולי הלב שכחיים ומעמידה את הצדק הא-להי על בסיסו הנאמן ונוטלת את מחץ הספק והנבוכה מתוך הנשמה, על-ידי מה שמאירה היא באורה הבהיר את דרך החיים המעשיים. אמנם צריך תמיד להכשיר את הלב ואת המח על-ידי יתר חלקי התורה, וביתור על-ידי השפעה מוסרית ועיונית חזקה ורחבה, בטל האור של ההגיונות הפנימיים שבהכרות הא-להיות, האצילות, כדי שתהיה הנשמה מוכשרת להתרבק יפה בצדק הא-להי שבחלק המשפטי של תורת החיים, ואז יבא לה מקצוע זה כשמן בעצמותיה לרוממה ולשגבה.

הרב מבאר שדיני ממונות מתקנים את כל מכשולי הלב שכחיים – ועל כן, לימוד דיני ממונות יכול להוביל את האדם לחיקון מידותיו, כיוון שיש בסדר

נזיקין עשייה שתוכנה היא העמדת הצדק הא-להי על בסיסו, ולימוד זה מאיר באורו הבהיר את דרך החיים המעשיים. כך יכולה הנשמה 'להתרבק יפה בצדק הא-להי שבתלק המשפטי של תורת חיים, ואז יבוא לה מקצוע זה כשמן בעצמותיה לדוממה ולשגבה'.

האדם יוכל להפנים את המידות הכתובות במסכת אבות דווקא בגלל לימוד סדר נזיקין, שמשפיע מאוד על מידותיו של האדם, ושעל ידו יוכל האדם להגיע לתשובה היותר מקורית וטובה, ממש כמו מסכת אבות.
 כעת נחזור לציטוט שפתחנו בו את המאמר:

אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא – לקיים מילי דנזיקין. רבא אמר: מילי דאבות. ואמרי לה: מילי דברכות. בבא קמא דף ל ע"א

על-פי דברי הרב שהבאנו על מעלת דרך העשייה, אפשר לומר שבעצם אין מחלוקת בין רב יהודה לרבא, אלא גם רב יהודה וגם רבא סוברים שסדר נזיקין ומסכת אבות, שנמצאת בתוך סדר נזיקין, שניהם יכולים לעזור ל'מאן דבעי למהוי חסידא'.

לכן ברור, לפי ההסברים שהבאנו לעיל, מדוע מוקמה מסכת אבות בתוך סדר נזיקין – מכיוון שסדר נזיקין כולו, ומסכת אבות כפרט, הם אלו שיובילו את האדם בדרך העשייה לחיקון מידותיו, מוסריו והנהגותיו, ואין מקום מתאים יותר למסכת החסידות מאשר סדר החסידות.

יהי רצון שנוכה לקיים את כל מילי דחסידות, ומתוכם את כל התורה.